

ПОЛІТОЛОГІЯ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Політологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки спеціальності 051 Економіка

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Політологія» є закономірності та механізми політичного життя в усіх його виявах: зміст, структура, функції; феномени політологічної науки: політична система та її інститути, політична культура та ідеологія, політичні еліти та політичне лідерство, політичні партії та громадсько-політичні організації, влада та владні відносини, політична діяльність та політична поведінка, засоби масової інформації в політичному процесі, світовий політичний процес і міжнародні відносини, етнодержавознавство тощо.

Міждисциплінарні зв'язки:

«Політологія» – вибіркова дисципліна загальної підготовки, яка тісно пов'язана з навчальними дисциплінами «Філософія», «Соціологія», «Психологія», «Етика і естетика», «Історія України», що вивчалися раніше. Оскільки в ході вивчення даної дисципліни здобувачі вищої освіти можуть зіткнутися з необхідністю звертання до іншомовних джерел інформації, є присутнім певний взаємозв'язок з дисципліною «Іноземна мова».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Політологія» є засвоєння здобувачами вищої освіти знань з основ політології як науки про політичне життя суспільства, усвідомлення сутності соціального призначення та функцій політичної науки, її ролі і місця в системі наук та житті людини; формування у майбутніх фахівців (бакалаврів) необхідних навичок політичної діяльності, наукового мислення у сфері політики, національної свідомості та інших елементів політичної культури; виховання політично грамотної особистості, яка здатна орієнтуватися в сучасних політичних явищах і подіях.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Політологія» є: вивчення сутності, теорії та методології політології як науки; розвиток здібностей розуміння політичних відносин і процесів; набуття навичок і вмінь практичного застосування теоретичних, прикладних та інструментальних компонентів політичного знання; аналіз міжнародного політичного життя, геополітичного становища і політичних процесів в Україні, її місця, статусу і відповідальності у сучасному політичному світі.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійних програм у здобувачів вищої освіти мають бути сформовані наступні елементи компетентності:

загальні:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та

необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.

ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 12. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

фахові:

ФК 4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.

ФК 5. Розуміння особливостей сучасної світової та національної економіки, їх інституційної структури, обґрунтування напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

1.4. Програми результати навчання:

ПРН 1. Асоціювати себе як члена громадянського суспільства, наукової спільноти, визнавати верховенство права, зокрема у професійній діяльності, розуміти і вміти користуватися власними правами і свободами, виявляти повагу до прав і свобод інших осіб, зокрема, членів колективу.

ПРН 2. Відтворювати моральні, культурні, наукові цінності, примножувати досягнення суспільства в соціально-економічній сфері, пропагувати ведення здорового способу життя.

ПРН 9. Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

ПРН 11. Вміти аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально-економічних і трудових відносин.

ПРН 12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години / 3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Сутність і роль політики та політології у житті суспільства.

Сутність і зміст політичного життя суспільства. Політика як окрема сфера суспільної діяльності та об'єкт досліджень. Об'єкти й суб'єкти політики. Залежність політики від економічних та інших суспільних стосунків. Відносна самостійність політики. Зростання ролі політики та політичних відносин у сучасних умовах. Політика як мистецтво.

Економічна (промислова, сільськогосподарська, фінансова, ін..), соціальна (політика у сфері охорони здоров'я, соціального забезпечення, побутового обслуговування); культурна (політика у царині освіти, науки, культури,

мистецтва), національна, науково-технічна, екологічна, військова політика: сутність, функції, соціальна і політична спрямованість.

Політологія як наука. Місце та роль політології у системі навчальних дисциплін соціально-гуманітарного напрямку, її зв'язок із суспільними науками. Закономірності, категорії та методи політології як науки. Функції політології.

Зростання ролі політичних знань у житті сучасного суспільства. Формування нової системи політичної освіти в Україні. Сучасні центри і школи політичних знань у світі.

Тема 2. Історія світової політичної думки.

Історія соціально-політичних вчень як одна з найважливіших складових духовного стану людства. Перші спроби пояснення суспільно-політичних порядків у період розкладу общинного устрою та виникнення класового суспільства.

Патріархально-патерналістська концепція держави у Стародавньому Китаї. Вибір форми політичного ладу в Греції. Політичні ідеї Сократа, Платона й Аристотеля.

Політична думка Середньовіччя. Християнська доктрина держави. Фома Аквінський про суспільство, державу і право.

Політична думка епохи Відродження. Нікколо Макіавеллі як виразник інтересів бюргерства та буржуазії. Нікколо Макіавеллі про суть політичної влади, цілі й засоби політичної діяльності, мистецтво державного управління.

Політичні вчення в епоху становлення буржуазних відносин: про суспільство, державу, право, про сутність та цілі політичної діяльності, мистецтво управління, про правову державу і громадянське суспільство.

Томас Гоббс про походження і завдання державної влади. Девід Локк і зародження політичної ідеології лібералізму. Ідея суспільного договору та народного суверенітету Жан-Жака Руссо. Шарль Монтеск'є про розподіл влади. І. Кант і Г. Гегель про громадянське суспільство та правову державу.

Політичні теорії ХХ століття. Макс Вебер про три типи влади у суспільстві. «Теорія еліт» В. Парето і Г. Моска. Ідеї класика політичного біхевіорізму Г. Лассуела. Теорія плюралістичної демократії. Концепція плюралістичної еліти Р. Даля.

Тема 3. Політична діяльність і влада.

Політична діяльність як специфічна діяльність людей. Зміст та рівень політичної діяльності. Основні види політичної діяльності. Політична активність населення як важливий чинник розвитку демократичного суспільства. Формування механізму прямого й зворотного зв'язку між владними структурами суспільства і населенням.

Влада як явище суспільного життя. Різноманітність визначень влади, основні підходи до тлумачення цього поняття. Види влади. Політична влада як найбільш важлива сфера влади у суспільстві. Об'єкти й суб'єкти політичної влади. Поняття «сильної влади» у суспільстві. Основні рівні влади, їх взаємозв'язок і взаємодія.

Тема 4. Сучасні ідейно-політичні течії.

Поняття ідеології, її цінності. Сутність політичних течій, критерії їх типології та функції у сучасному світовому політичному процесі. Соціальна база основних політичних течій. Лібералізм. Історичні витоки лібералізму, характерні риси його політики. Неолібералізм і його роль у сучасному суспільстві. Консерватизм. Генезис і основні риси консерватизму як політичної течії. Неоконсерватизм, його місце у сучасному політичному житті. Соціалізм. Еволюція соціалістичної ідеї та соціалістичного руху. Теорія «наукового соціалізму» й суспільна практика. Сучасні концепції соціалізму й суспільно-політична практика. Сучасний соціал-демократизм, його роль у політичному житті.

Тема 5. Політична система суспільства і політичні режими.

Поняття й сутність політичної системи. Структура політичної системи: держава, партії, громадські організації та рухи. Політичні відносини, політична ідеологія, політичні й правові норми. Типи політичних систем. Функції політичної системи. Основні тенденції розвитку політичних систем.

Політичні режими як характеристики функціонування політичної системи. Політичні режими: тоталітарний, авторитарний, демократичний.

Тема 6. Держава в політичній системі суспільства.

Держава як основний елемент політичної системи. Генезис держави, її сутність. Суспільна зумовленість та ефективність функціонування державної влади, функції держави.

Форми державного правління: монархія і республіка, парламентська монархія, президентська і парламентська республіки. Президентсько-парламентська республіка. Еволюція і зміна форм правління у країнах Східної Європи. Форми державного устрою: унітарна, федеративна, конфедеративна.

Тема 7. Політичні партії, партійні системи та громадські об'єднання

Політичні партії, громадські організації й рухи у суспільно-політичному житті. Поняття політичної партії. Генезис і типологія політичних партій, їх функції в політичних системах сучасного суспільства. Одно- і багатопартійні політичні системи, особливості їх існування. Сучасна класифікація політичних партій: кадрові, масові партії виборців, партія «нової хвилі».

Місце і роль громадських організацій, рухів у політичній системі, їх типи і функції. Зумовленість появи альтернативних рухів і їх роль у політичній боротьбі. Специфіка масових демократичних рухів (економічні, антивоєнні, на захист прав людини тощо), їх роль у політичному житті суспільства.

Місце й роль кооперативних організацій, творчих спілок, науково-технічних, культурно-освітніх та інших добровільних організацій у політичній системі суспільства.

Тема 8. Вибори і виборчі системи.

Поняття виборів, їх види. Абсентеїзм і його причини. Виборча система: поняття, основні типи, моделі. Виборча система України.

Тема 9. Економічна і соціальна політика.

Поняття економічної політики держави. Співвідношення і взаємовплив економіки і політики у суспільному житті. Функції економічної політики, її цілі. Соціальна й політична спрямованість економічної політики. Економічна

могутність та економічна безпека як найважливіші чинники політичної незалежності України. Механізм політичного регулювання економічних відносин у сучасних умовах. Сутність і перспективи розвитку економічної самостійності регіонів. Економічні зв'язки України з країнами близького та далекого зарубіжжя. Необхідність ефективної інтегрованості економіки України у систему міжнародних економічних відносин. Сутність і специфіка соціальних відносин. Соціальна структура суспільства й політика. Об'єкти і суб'єкти соціальних відносин та їх роль у політиці. Основні напрями соціальної політики. Суть соціальної політики – задоволення потреб людини, поліпшення її добробуту. Молодіжна політика. Соціальна політика і студентство. Проблеми соціальної рівності та соціальної справедливості у суспільстві.

Тема 10. Політика та етнонаціональні відносини

Поняття, сутність та особливості національних відносин. Місце й роль національних відносин у політичному житті суспільства. Співвідношення та взаємозв'язок етнічного, національного і соціального у суспільстві. Нація як об'єкт і суб'єкт політичних відносин. Національна політика як цілеспрямована діяльність держави, політичних партій, громадських організацій і рухів щодо регулювання й розвитку національних відносин.. Основні принципи цивілізованої національної політики: компетентність, аналітичність, урахування міжнародного досвіду, планування, прогнозування тощо. Національна політика сучасної України: зміст і спрямованість, проблеми й суперечності, шляхи їх вирішення

Тема 11. Особистість і політика. Політичне лідерство.

Людина як суб'єкт політики: статус, політична роль, престиж та авторитет. Основні типи особи стосовно політики. Людина як об'єкт політики. Поняття політичної соціалізації особи. Основні фактори процесу політичної соціалізації. Свобода й права, обов'язки й відповідальність громадянина, політична участь у тоталітарному і демократичному суспільствах. Формування громадянина в умовах становлення української державності: актуальні проблеми і перспективи.

Поняття й сутність політичного лідерства. Політичний лідер, сфери його діяльності: теоретична, аналітична, ідеологічна, організаторська, виконавча, стратегічна, тактична. Вимоги до політичного лідера: професійна придатність, компетентність, популярність, демократизм, відповідальність, висока політична культура і моральність.

Типологія політичного лідерства та її критерії: суспільно-історичні умови, вид регулювання суспільних відносин; об'єкт лідерства, форма лідерства, стиль лідерства.

Тема 12. Політична культура.

Поняття політичної культури. Місце й роль політичної культури у загальній системі культури, у політичному житті суспільства. Структура політичної культури. Єдність і специфіка структурних елементів політичної культури: політичної свідомості й політичної поведінки. Основні функції політичної культури. Рівні політичної культури: індивідуальний і масовий.

Політична поведінка особи, груп, мас.

Історичні типи політичної культури. Політична культура суспільства та наявність політичних субкультур – культур окремих суспільних верств. Особливості й суперечності української національної політичної культури.

Політична культура посттоталітарної України. Політична культура і морально-правові засади суспільного життя у сучасній Україні. Політична культура і політичний плюралізм. Політична культура і символіка української держави: Герб, Прапор, Гімн, Конституція, політичні свята, політичні ритуали.

Тема 13. Світовий політичний процес.

Сучасний світ та його основні тенденції розвитку. Світова політика як система міжнародних відносин, процес їх регулювання. Баланс і гармонізація міжнародних інтересів – головне завдання суб'єктів світової політики. Поглиблення взаємозв'язку, цілісності та єдності сучасного світу. Зміна характеру суперечностей та змісту всесвітнього прогресу – вирішальні чинники, що визначають формування сучасної політики держав, політичних сил і рухів.

Поняття глобальних проблем людства. Роль світової політики в усуненні загрози ядерної війни. Економічні проблеми людства та політичні шляхи їх вирішення. Поняття міжнародної та національної безпеки. Головні напрями створення ефективної системи міжнародної безпеки у сучасних умовах.

Сучасне політичне мислення як чинник забезпечення балансу інтересів на міжнародній арені. Пріоритет загальнолюдських цінностей та інтересів над класовими. Забезпечення безпеки політичними засобами. Перехід до діалогу та балансу політичних інтересів. Посилення впливу сучасного політичного мислення на долю народів світу.

3. Рекомендовані джерела інформації

1. Бабкіна О.В. Політологія: посібник / О.В. Бабкіна. – К.: «Академія», 1998. – 368 с.
2. Бебик В.М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика / В.М. Бебик. – К.: МАУП, 2000. – 346 с.
3. Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії і практики / С.К. Бостан. – Запоріжжя: Юридичний ін-т, 2005. – 540 с.
4. Гелей С. Політико-правові системи світу: Навч. посіб. / С. Гелей, С. Рутар, О. Кендус. – Л: Вид-во Львівської комерційної академії, 2002. – 224 с.
5. Дзюбко І.С. Політологія: курс лекцій / І.С. Дзюбко, В.О. Панібудьласка, Ю.С. Шемшученко. – К.: Вища школа, 1993. – 271 с.
6. Коваленко А. Політологія. Довідник / А. Коваленко, М. Обушний, О. Ткач. – К., 2004. – 235 с.
7. Конституція України: Офіційний текст, прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. (Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30): Із змінами станом на 1 січня 2006 р. – К.: Ін Юре. 2006. – 144 с.

8. Левенець Ю. А. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблеми становлення та розвитку (друга половина XIX - початок XX століття) / Ю.А. Левенець. – К.; Стилос, 2001. – 584 с.
9. Лісовий В.С. Культура – ідеологія – політика / В.С. Лісовий. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 1997. – с. 3-55.
10. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Л.П. Нагорна. – К.: Світогляд, 2005. – 316 с.
11. Піча В.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти / В.М. Піча, Н.М. Хома. – К.: «Каравела», 2002. – 344 с.
12. Політологія. Навчальний посібник з організації самостійної роботи студентів / Укладач: Безотосний М.Т. – Полтава, ПДАА, 2008. – 128 с.
13. Цюрупа М.В. Основи сучасної політології: Підручник для студентів ВУЗів. / М.В. Цюрупа, В.С. Ясинська. – Київ: Кондор, 2009. – 354 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-156.html>
14. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Навчальний посібник. / П.П. Шляхтун. – Київ: Либідь, 2005. – 576 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-52.html>
15. Щедрова Г.П. Основи політології: Навчальний посібник. / Г.П. Щедрова, Ф.В. Барановський, О.В. Новакова, Н.П. Пашина. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. – 170 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-71.html>
16. Юрій М.Ф. Політологія / М.Ф. Юрій. – К.: Дакор, 2004. – 416 с